

Arnošt Svoboda

Aleš Sekot: *Pohybové aktivity pohledem sociologie*

Brno: Masarykova Univerzita. 2015. 151 s.
ISBN 978-80-210-7918-2

K zájemcům o sociologii sportu se v poslední dekádě dostává již třetí česky psaná přehledová monografie shrnující poznatky tohoto specifického vědního oboru. Jako v předešlých případech i tentokrát je autorem Aleš Sekot, profesor působící na brněnské Fakultě sportovních studií. Zároveň se tedy musíme ptát, co nového nám publikace s názvem *Pohybové aktivity pohledem sociologie* přináší, přináší-li vůbec? S přihlédnutím k předchozím poměrně obecně zaměřeným titulům *Sociologie sportu* a *Sociologické problémy sportu* je nasnadě, že, nechce-li se autor opakovat, je potřeba zaměřit se na jednu z oblastí sportovní sociologie a o té pojednat více do hloubky. Před samotnou diskusí otázky, nakolik se to autorovi povedlo, se podívejme na témata jednotlivých kapitol.

Přestože názvem řadí Sekot svoji knihu do oblasti sociologické, výčet témat i citovanou literaturou výrazně přesahuje do kinantropologie, tak jak je pojata na českých sportovních fakultách. Kinantropologickému přístupu odpovídá i výčet definic klíčových pojmů, které autor představuje v první kapitole, ať už je to *pohybová aktivita (PA)*, *wellness*, *komunální rekreace* nebo *fyzická zdatnost*. Druhá kapitola se věnuje obecnému, a v pojetí Sekota primárně kritickému, pohledu na soudobou konzumní společnost. Označení „konzumní“ je pro autora v tomto textu zásadní, neboť z něj odvozuje další faktory, jako jsou sedavý způsob života, role chůze jako základní pohybové aktivity nebo rozvoj automobilové dopravy. Obsahem této kapitoly je totiž spíše než přehled sociálněvědních přístupů k PA popis autora vlastního teoretického východiska pro popis problematiky. Jak už jsem uvedl, jeho pohled na současnou podobu společnosti a kultury je nikoliv jen kritický (což ostatně u sociologického textu očekáváme), ale zejména v mnoha směrech negativní. Zde a na některých dalších místech textu se nelze ubránit dojmu, že v popisu uvedených konceptů se zračí především osobní názor autora než jejich zasazení do paradigmatu soudobé sportovní sociologie.

Třetí kapitola, *Sportovně pohybové aktivity jako sociologický fenomén*, představuje rozšířený pohled na PA s využitím výstupů tuzemských i zahraničních empirických studií. Souhrn provedených výzkumů v oblasti sportu a PA lze označit jako možná hlavní přínos celé publikace. Text je velmi informativní. Tím, že autor pro popis problematiky využívá konkrétní výstupy výzkumů, se zároveň vyvaruje obecnosti a někdy až bezobsažnosti pojmů, které užívá v některých svých tezích v jiných, méně konkrétně formulovaných kapitolách. Na druhé straně je škoda, že výčet poznatků má často povahu skutečně jen holého výčtu, bez

větší snahy prezentované poznatky utřídít nebo seskupit do obecného modelu. Takto některé body vyznívají izolovaně, bez kontextu: „Nejmenší popularitu mezi muži má aerobik, jóga, tanec, gymnastika“ (s. 29), zde navíc bez zřejmé souvislosti s proklamovaným vztahem sportu a sociální stratifikace, kterým autor uvádí výčet, ze kterého pochází citace. Pozor je také třeba si dát na povahu výběrových vzorků citovaných výzkumů, z nichž některé jsou omezeny například na populaci dětí a dospívajících, což by mohlo být v textu reflektováno zřetelněji (např. s. 27).

I následující kapitola je věnována prezentaci empirického šetření v oblasti PA. Zaměřením je tentokrát ryze tuzemské, dílem citující poznatky komerčních agentur, ale zejména pak výzkum domovského pracoviště Aleše Sekota, brněnské Fakulty sportovních studií. Šetření bylo zaměřeno na korelace mezi demografickými ukazateli a různými formami PA. I text této kapitoly je velmi informativní a soustředí se zejména na prezentaci výsledků výzkumu (což v kontextu někdy až rozvláčeného jazyka jiných kapitol oceňuji). Jako podporu využívá řadu velmi podrobných tabulek. Zatímco informace z jiných výzkumů jsou podávány formou parafrází, zde volí autor formu zobrazení původních statistických údajů, včetně řádkových či sloupcových procent, stupňů volnosti nebo hladiny významnosti. Ano, takové údaje běžně čítáme v odborných textech, ovšem v kontextu obecněji zaměřené knihy, balancující navíc na pomezí akademického a novinářského stylu, působí tento styl prezentace dat až zvláště. Formátování tabulek je též nepřilíš obvyklé. Místo častějšího vodorovného oddělení základních celků jsou zde ohraničeny jednotlivé buňky včetně názvů sloupců, což nepůsobí dobře (byť se v celkovém kontextu jedná o maličkost). Jinými slovy, lépe by bylo volit zobrazení dat ve více redukované podobě, s využitím menšího počtu kategorií, a soustředit se spíše na popis trendu či interpretaci rozdílů mezi jednotlivými kategoriemi. To je ostatně součástí celkového závěrečného shrnutí, které má opět formu bodového výčtu, který mně nepřipadá optimální, neboť řazení bodů nesleduje žádnou vnitřní strukturu.

Pátá kapitola je věnována socializační funkci sportu a PA. Sekot popisuje obecný kontext sportovní nabídky pro děti a dospívající, strukturální faktory ovlivňující preference a omezení pohybových aktivit těchto věkových skupin nebo postavení školní tělesné výchovy a rodiny v oblasti PA. Autor zde představuje problematiku socializačního působení sportu na různých úrovních z různých úhlů pohledu a velmi dobře tak doplňuje dvě předešlé, empiricky zaměřené kapitoly. I zde je třeba upozornit na dílčí problematiku zobecnění, kdy autor zmiňuje faktory ovlivňující sportování mládeže a vychází ze studie, kde základní populací jsou studenti ČVUT (kteří zároveň stojí na samotné hranici věkové skupiny, kterou bychom označili jako „mládež“). Následující kapitola sleduje vzájemné vlivy PA a nadváhy či obezity. I zde autor vychází z empirických dat a shrnuje přístupy k prevenci obezity ve vybraných koncepčních dokumentech. Je třeba ocenit komplexní popis různých faktorů ovlivňujících růst či naopak pokles výskytu obezity a nadváhy (např. aktivní transport, materiální nebo přírodní prostředí, socio-ekonomické a kulturní faktory). Společně s kapitolami 3, 4 a 5 se jedná o nejpřínosnější část knihy; zejména z důvodu prezentace empirických dat, jejich poučeného komentáře a zasazení do kontextu.

Do značné míry jako rozšíření předešlého lze chápat kapitolu představující chůzi a jízdu na kole jako přirozenou formu aktivní dopravy. Shrnuje zejména zdravotní přínosy tohoto typu aktivity. Otázkou je, zda by nebylo lépe extrahovat základní informace této, i tak

poměrně stručné, části textu a zakomponovat je do předešlé kapitoly. Autorovi v některých částech totiž jakoby docházel dech a v textu se opět začínají ve větším projevoval řečnické obraty a „hluchá“ místa. Totéž platí i o další spíše stručné kapitole *Zdraví a obezita: praktické souvislosti*. Její tematické vymezení vidím jako nadbytečné. V podstatě i ona tvoří logický celek se šestou kapitolou.

Jako ryze přehledová je pojata kapitola 9, představující PA v kontextu politiky Evropské unie (EU). Oproti názvu kapitoly však autor nepředstavuje komplexní obraz sportu v koncepčních dokumentech EU. Parafrázuje pouze jeden z nich (s. 129) a přibližně stejný prostor věnuje doporučením Světové zdravotnické organizace. Přitom PA i sport jsou součástí mnoha výstupů evropských orgánů. V neposlední řadě je od roku 2009 (po vstoupení v platnost Lisabonské smlouvy) sport zmíněn i ve Smlouvě o fungování EU. Kapitola tedy přináší sice nanejvýš relevantní, ovšem nikoliv ucelené informace, a lze se ptát, zda i ona neměla být spíše včleněna do jedné z předcházejících částí textu.

Celou knihu završuje Sekot stručnou kapitolou shrnující očekávané socio-kulturní trendy ve vztahu k PA a sportu. Zároveň opouští ryze sociologickou oblast a formuluje konkrétní doporučení pro zejména seniorskou populaci. Byť to souvisí s celkovým velmi vyhraněným přístupem autora k podobě soudobé společnosti projevujícím se v celém textu, přimlouval bych se za méně normativní tón některých těchto doporučujících pasáží, kde hovoří o „úkolech“ pro vládní instituce.

Monografie neaspiruje na to, býti vyčerpávajícím teoretickým přehledem postavení pohybových aktivit a životního stylu v současné sociologii či sociologii sportu, nebo dokonce na propojení současných životních stylů a sociologické teorie (tu zde vlastně nenalzáme vůbec). V čem tedy tkví onen sociologický pohled z názvu publikace?

Síla knihy Aleše Sekota spočívá zejména v komentovaném přehledu vybraných empirických studií, v českém prostředí vycházejících zejména z produkce univerzit brněnské, olomoucké a pražské. Výzkumy prováděné primárně pod záštitou oboru kinantropologie stojí často pohříchu izolovaně od ryze sociologického výzkumu. Na druhé straně, možná o to více se snaží přispívat praktickými doporučeními, jež se týkají podpory zdraví a optimální míry pohybové aktivity. Celou řadu těchto konkrétních poznatků obsahuje i tato kniha.

A jsou to právě pasáže, v nichž autor opouští bezpečné území empirických dat a komentuje postavení sportu a pohybových aktivit v současné kultuře, které považují za problematickou část recenzovaného textu. Aleš Sekot je ve svém oboru obratný přednášející. Ovšem právě jako přepis přednášky zní některé části textu, předkládané až v publicistické formě. To není nutně na škodu, zvláště pokud by takto byla koncipována celá kniha, ovšem ve spojení s dalšími částmi textu, jejichž vyznění je naopak ryze exaktní (např. velmi podrobné tabulky od strany 43 dále), působí tyto rozvolněné pasáže nepatřičně. Publikace mající ve svém názvu sociologii jako vědní obor by se měla vyvarovat uvádění slovních spojení s mlhavým významem, jejichž sociologická relevance je velmi nízká. Autorův postoj k současnému postavení pohybových aktivit v české společnosti je jistě (mnohdy oprávněně) kritický a vyhraněný, nicméně domnívám se, že spojení jako „rachitický prokouřený lenoch“ (s. 89) nebo „poněkud elitářský golf“ (s. 122), jakkoliv uvedené v nadsázce v kontextu popisu životního stylu, nejsou přínosem pro tento typ publikace a již vůbec ne pro obohacení sociologické teorie.

Vycházíme-li z pojetí sociologického bádání jako prostředku pro rozšíření a revizi stávající teorie, očekáváme také, že publikace v tomto oboru nás mimo vlastní nové poznatky uvedou „do děje“ a představí konceptuální východiska, na nichž stavějí. Aleš Sekot to samozřejmě dělá také, ale nelze se zbavit dojmu, že ačkoliv svá východiska staví na textech uznávaných sociologů (Jarvie, Coakley či Bourdieu) a dalších vědců věnujících se oblasti tělesné kultury (Frömel, Oborný), jednotlivé citace zahrnují vždy jen jednoho vybraného autora či vybranou teorii. Text tedy v těchto částech nemůže sloužit jako přehled oboru, ale uvozuje spíše specifický úhel pohledu Aleše Sekota, na kterém svůj text staví. To by pochopitelně v případě výzkumné studie nemuselo vadit, tam ostatně očekáváme, že autor zvolí a popíše svůj výchozí bod výzkumu. Ambice této publikace jsou však patrně větší než jen prezentace konkrétního výzkumu. Na druhé straně, tím, že se autor *de facto* vzdává role průvodce po sociologických přístupech k pohybovým aktivitám v současné společnosti, svou knihu dle mého názoru značně ochuzuje.

V souvislosti s významovým zúžením některých předkládaných konceptů bych chtěl upozornit ještě na jeden užívaný pojem, kterým je *post-modernita*. Sekot jej využívá k popisu soudobé společnosti, což je jistě legitimní způsob. V jeho pojetí je navíc neoddělitelně spojena s charakteristikou společnosti jako sedavé, pasivní, konzumní, virtuální. Jinými slovy, nese v sobě význam *a priori* spojený s neaktivním, individualizovaným a pasivním životním stylem. Ovšem nedává nám naopak post-moderní společnost, zvláště s přihlédnutím k tezí Beckovské reflexivní modernity, možnost vymanit se z ryze moderního způsobu života a aktivně se podílet na budování své biografie, více či méně neomezené dříve mainstreamovou podobou životního stylu?

Částečně publicistický styl Aleše Sekota má ještě jeden důsledek, který může i nemusí být problematický: občas nedůsledné citování a odkazování na zdroje informací. Vůbec tím nepodezírám autora z plagiátorství. Jde o informace typu „bezpočet medicínských studií nás informuje“ (s. 13) bez uvedení odkazů na zmíněné studie nebo „řada výzkumů skutečně-ných v našem prostředí“ (s. 55) sice s uvedením jmen autorů výzkumů, ovšem již bez dalších údajů umožňujících jejich dohledání. Stejně tak prezentace některých informací (např. faktory prestiže mezi studenty na s. 67) jsou na samotné hranici toho, co lze považovat za vlastní poznatky autora (možná jimi jsou, ale tím spíš by měl být zdroj nějakým způsobem v textu upřesněn).

Celkový dojem z knihy je dvojitý. Na jednu stranu zde máme čtivý text, který zájemce (a nemusí se jednat o ne-sociologa) obecně seznámí se základními rysy sociologického přístupu ke sportu a pohybovým aktivitám vůbec. Jak již bylo uvedeno, zejména blok kapitol 3–6 je v tomto velkým přínosem a škoda jen, že obsah dalších kapitol za ním pokulhává: je méně koncentrovaný a příliš svázaný subjektivním přístupem autora (na úkor poskytnutí přehledu různých přístupů k problematice). Zvláště je třeba zmínit souhrn studií pohybových aktivit v českém kontextu, který sice není vyčerpávající, ovšem poskytuje přehled o stávajícím stavu české populace (stále však s vědomím mých předchozích námitek vůči formě zpracování těchto přehledových částí textu). Z tohoto pohledu je publikace Aleše Sekota přínosem nejen pro sociální vědce s potřebou zorientovat se v nové oblasti, ale i pro studenty nebo zájemce o sociologii či příbuzné obory. Těm autor vychází obzvláště vstřícně.

užíváním nekomplikovaných pojmů či přehlednými definicemi těch, které jsou více zakotveny v sociálněvědní teorii.

Na druhé straně, z hlediska akademických standardů obsahuje text některé problematické pasáže, z nichž nejvíce viditelné je slabé zakotvení ve stávající literatuře a mnohdy nedůsledné odkazování na použité zdroje nebo uvádění informací ne natolik obecných, aby si nezasloužily citaci. Zároveň text citelně přesahuje do publicistické oblasti. Zaměření na čtenáře mimo akademickou sféru by sice částečně ospravedlnilo předchozí výtky, ovšem z některých pasáží textu (viz podrobné tabulky v 5. kapitole nebo až příliš samozřejmé využívání sociologických výrazů např. na straně 30) je zřejmé, že pouze takto cílová skupina definována nebyla.

Přes všechny, často spíše dílčí, připomínky klady publikace převažují a zejména pro svou přehledovou funkci ji lze doporučit. Ačkoliv bych se přimluvil za méně subjektivní styl zejména ve výrazně kriticky laděných částech, Aleš Sekot předkládá text fundovaný a přístupný širokému publiku. To se však pravděpodobně nebude rekrutovat ze sociologické akademie, té kniha mnoho nového nepřináší. Ovšem popularizaci poznatků sportovní sociologie je nutno přivítat; podobných pokusů není totiž mnoho.